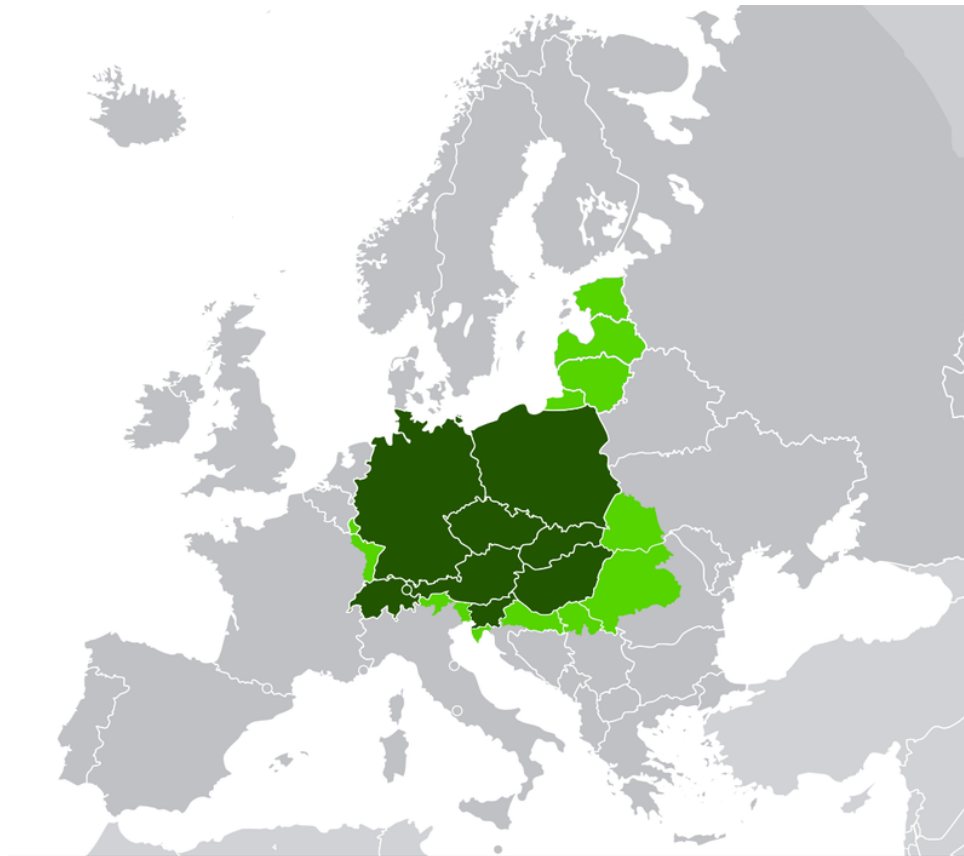

Středoevropská centra výtvarné kultury v 19. a 20. století

Central Europe

- by cultural and political criteria
- by cultural criteria

Střední Evropa

- Mitteleuropa, Zentraleuropa
- Jazykově: němčina, maďarština, slovanské jazyky
- Velké státní útvary na území střední Evropy: Svatá říše římská národa německého, Rakouské císařství, Prusko, Bavorsko, Německo

Dnešní územní rozsah a hlavní kulturní centra

- Německo: Berlín, Mnichov, Hamburk, Lipsko, Drážďany, Frankfurt n/M, Kolín n/R, Düsseldorf
- Rakousko: Vídeň, Štýrský Hradec, Salcburk
- Česká republika: Praha, Brno, Ostrava, Plzeň
- Slovensko: Bratislava, Košice
- Polsko: Varšava, Krakov, Vratislav, Poznaň, Lodž, Lublin
- Maďarsko: Budapešť, Pětikostelí
- Švýcarsko: Curych, Bern, Ženeva

Symbolická dualita a rivalita: Dunaj - Rýn

Evropa kolem roku 1800

Střední Evropa

Švýcarsko, Německo,
Rakouské císařství,
(bývalé) Polsko

Kulturní centra, periferie a provincie v epoše 1780-1848

- Tři hlavní kulturní metropole Evropy: Řím, Paříž, Londýn
- Tři středoveropské kulturní metropole: Vídeň, Berlín, Mnichov
- Další středoevropská kulturní centra – města, v nichž byly do 1848 založeny akademie umění: Norimberk, Drážďany, Lipsko, Düsseldorf, Stuttgart, Praha aj.
- Kulturní centra nižšího ranku nejsou považována pouze za pasivního receptora, ale za subjekt umělecké výměny (*artistic exchange* – téma kongresů CIHA 1992 a 2008) ovlivňující dění ve velkých centrech
- Srov. „*Das Wesen Österreich ist nicht Zentrum, sondern Peripherie.*“ (Joseph Roth, *Die Kapuzinergruft*, 1938)

Nostalgie po mnohonárodnostním středoevropském státu

Rakouští spisovatelé

- Josef Roth
- Robert Musil
- Heimito von Doderer

Esejisté

- Ferenc Fejtö
- Claudio Magris
- Rudolf Kučera

Kulturní centrum v zorném poli uměleckohistorického výzkumu

- Školy pro umělce (akademie, školy kreslení, uměleckoprůmyslové školy...)
- Spolky přátel umění a umělecké spolky (Kunstverein, Künstlerverein) pořádající (výroční) výstavy
- Velké výstavy, festivita
- Intelektuální a tvůrčí výměna – se zaměřením na reflexi výtvarné kultury (rozvoj časopisů)
- Architektura a další výtvarné disciplíny – specifické znaky jednotlivých center

„Globální“ a středoevropské dějiny umění

- Řada důležitých středoevropských autorů není zahrnuta do celkových přehledů dějin umění 19. a 20. století, protože se nepodílela na „globálních“ uměleckých inovacích. Avšak ve středoevropském kontextu mohou být vnímáni odlišně.
- Výzkum směřuje k definování specifických znaků středoevropské kulturní identity.
- Např. v období 1780–1848 jen několik autorů dosáhlo celoevropského ocenění, např. Caspar David Friedrich, Phillip Otto Runge, Karl Friedrich Schinkel, Gottfried Semper, hl. představitelé nazarénů, či Johann Heinrich Füssli (Švýcar v Londýně).

Johann Heinrich Füssli, Noční můra, 1781

Caspar David Friedrich, Poutník nad
mořem mlh, cca 1817

Vztah centra a provincií: koncept umělecké výměny

- Künstlerischer Austausch / Artistic Exchange: hlavní téma 28. mezinárodního kongresu dějin umění (výboru CIHA) v Berlíně roku 1992
- Josef Roth, *Kapucínská krypta*, hrabě Chojnicki: „*Das Wesen Österreichs ist nicht Zentrum, sondern Peripherie.*“
„*Rakouskou substanci živí a neustále znovu doplňují korunní země.*“

Změna interpretačního modelu:

- Dříve: Na periferiích jsou pasivně přejímány kulturní vzory z center, přičemž dochází k rustikalizaci.
- Nyní: Periferie a centrum jsou komplementárně spojeny, zásobují je uměleckými talenty a kulturními podněty.
- Příbuzné pojmy: umělecká migrace, síťování atd.

Příklad umělecké výměny

Vídeň a země Koruny české kolem roku 1900

Pět základních směrů:

- 1) české země „dodávaly“ talenty, z nichž se ve Vídni stali uznávaní umělci nadále udržující kontakty s původní vlastí – platí pro německé či německy mluvící autory, jakými byli architekti Olbrich, Hoffmann, Bauer aj.;
- 2) ve Vídni vyškolení umělci se vraceli do českých zemí, což se týká autorů českojazyčných (např. Pirner, Kotěra), jen zřídka také německojazyčných (Thiele);

Pět základních směrů umělecké výměny:

- 3) ve výjimečných případech, kdy šlo o prestižní místa, přesídlili úspěšní Vídeňané do českých zemí, např. architekt Ohmann a malíř von Ottenfeld do Prahy nebo architekt Holik do Brna;
- 4) prominentní zakázky, zejména na Moravě a ve Slezsku, byly svěřovány vídeňským umělcům;
- 5) čeští umělci pracovali pro Vídeň (např. votivní kostel), a zejména v devadesátých letech dostávali politicky motivované zakázky pro císařský dvůr.

Lemberger-Gombrich villa in Vienna, 1913-1915. © Národní technické muzeum, Prag

Vídeňský sochař Richard Luksch
v Brně (1902) a Praze (1911): ad 4

Umění a politika (ve střední Evropě)

- Osvícenský ideál: apollinské umění
- Vznik národních uměleckých škol
- Regionalismus a folklorismus
- Kosmopolitní moderna
- Ideál pluralitního multikulturalismu